

УДК 378.091.12.011-051:785

І.К. Глазунова
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОГО НАВЧАННЯ

Процес інструментально-виконавської підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі реформування вищої освіти України змінюється.

Його актуалізація, на наш погляд, пов'язана з загостренням звучання проблеми формування духовної культури особистості, яка в наш час зумовлена соціальними умовами. Ринкові відносини роблять нас свідками того, як девальвуються духовні цінності, як споживацькі настрої приглушують бажання пізнавати, діяти, творити.

Продекларовані в рішенні Колегії Міністерства освіти і науки від 17 серпня 2000 року зміни парадигми (грец. παραδείγμα — взірць, зразок, модель) освіти вимагають якісно нового підходу до розуміння та організації особистісно орієнтованого навчання. Реформування системи педагогічної освіти відповідно до Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття, 1994 р.) є основою для розвитку інтелектуального та духовного потенціалу суспільства. Це ставить складні завдання перед сучасною вищою школою, потребує високоякісної підготовки фахівців, зокрема учителів музики.

Найбільш перспективними шляхами модернізації вищої музично-педагогічної освіти виступає впровадження в навчальний процес різних напрямків підготовки (зокрема інструментально-виконавської) інноваційних технологій. У цьому контексті важливого значення набуває застосування у фаховій підготовці майбутніх учителів музики модульної організації навчально-пізнавальної діяльності в поєднанні з рейтинговим оцінюванням її результатів. Вихідні концептуальні положення цієї проблеми визначаються провідними державними освітніми документами: законом «Про вищу освіту», «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2013рр.», наказами Міністерства освіти та науки України: «Програмою дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України», «Положенням про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу».

Шляхи підвищення ефективності процесу підготовки вчителя, перспективність і значущість технологізації фахового навчання розкриваються в наукових працях: В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, І. Лернера, Н. Ничкало, А. Хуторського та ін. Питання впровадження модульно-рейтингової організації навчання в різних аспектах висвітлюються в дослідженнях таких учених: Дж. Гарфілда, С. Постлесауайта, Дж. Рассела, Р. Херста, Дж. Шнайдера, П. Юцявичене, зокрема вітчизняних: А. Алексюка, В. Бондаря, Р. Вернидуба, О. Дубасенюка, М. Згуровського, Л. Романишиної, О. Сидорко, П. Сікорського, Н. Шияна та ін.

Підвищенню якості фахової підготовки студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів присвятили свої праці провідні дослідники в сфері музичної педагогіки та виконавства, методики музичного виховання: Е. Абдуллін, А. Болгарський, С. Горбенко, О. Єременко, А. Козир, Л. Куненко, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова.

Проблеми інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічних університетів розглядають у своїх роботах: О. Бурська, В. Гусак, Л. Гусейнова, Н. Гуральник, Н. Мозгальова, Г. Падалка, О. Щолокова. Усі дослідники підкреслюють, що уміння самостійної художньої інтерпретації музичних творів виступає головним показником успішної підготовки майбутніх учителів в інструментальному класі.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць поза увагою вчених залишилося обґрунтування змісту, форм і методів означеної підготовки студентів в умовах педагогічного університету на засадах модульно-рейтингової системи навчання, яка здатна удосконалювати рівень професійної готовності майбутнього вчителя відносно вимог сучасного ринку праці. Вивчення досліджень з питань змістового наповнення музично-педагогічної підготовки доводить бажання науковців вийти за межі традиційності в організації навчальної роботи зі студентами [1, с. 4; 2, с. 120].

Модульно-рейтингова технологія надає можливості викладачу вищого навчального закладу більш планомірно проектувати процес підготовки студентів, побудований на основі діагностико-прогностичної діяльності; здійснювати управління педагогічним процесом, максимально наближуючи його до гарантованого результату [3, с. 148; 5, с. 234].

Локальна побудова навчального модуля дає змогу врахувати темп просування кожного з студентів і в разі потреби скоректувати його. Чітка окресленість змісту кожного модуля, попередня продуманість кожної частки навчання у їхньому спрямуванні на перспективу стає вирішальним фактором дидактичного забезпечення мистецького розвитку студента [4, с. 239].

Мета статті полягає в обґрунтуванні та презентації авторської методики формування умінь самостійної художньої інтерпретації музичних творів у майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки в умовах модульно-рейтингового навчання.

Специфіка виконавської діяльності педагога-музиканта вимагає володіння багатьма професійними фаховими знаннями та вміннями, які у свою чергу були б міцним підґрунтям для його виконавської творчості. Студент має знати певні методичні, педагогічні і художньо-інтерпретаційні принципи виконавської діяльності, які б сприяли підвищенню його професійного виконавського рівня [4, с. 75].

В умовах ринкової економіки вчителю музики недостатньо бути тільки фахівцем у галузі хорового співу та володіти методикою проведення уроків музики. Він має бути справжнім виконавцем на інструменті, бути в змозі акомпанувати, читати з листа, транспонувати і імпровізувати. Уміння творчої інтерпретації музичних творів виступає показником попередньої успішної інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя.

У практичній діяльності підготовка студентів в інструментальному класі сприяє ефективній організації педагогічного спілкування з учнями засобами виконавської виразності; допомагає розвивати у школярів здатність до активного сприймання, оцінювання і творення у мистецтві; виступає «інструментарієм» впливу на розвиток особистості учнів.

Якісний рівень виконавства стає одним із основних показників педагогічної майстерності, професійної компетентності та запорукою успішної майбутньої продуктивної діяльності вчителя музики.

У нашій роботі модульно-рейтингова система характеризується як послідовне засвоєння навчального матеріалу рівними, цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), а результати його засвоєння є підставою для визначення місця (рейтингу) студента. Означена система дозволяє всебічно врахувати індивідуальні здібності кожного студента і максимально реалізувати та розвинути його творчий потенціал шляхом підвищення рівня сформованості мотиваційної сфери, спрямувати майбутнього фахівця на опанування навичок самостійної роботи.

На основі опрацьованої літератури та всебічного вивчення досвіду впровадження модульно-рейтингової організації в процес навчання педагогічних університетів мистецького профілю було визначено, що *інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики на основі модульно-рейтингової системи навчання — це комплексна організація навчально-пізнавальної і творчо-виконавської діяльності студентів за принципом модульності, яка інтегрує цілі, зміст, форми, методи навчання і моніторинг його результатів.*

Спираючись на структурну характеристику інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічних університетів на основі модульно-рейтингової системи навчання (мотиваційно-орієнтаційний, когнітивно-компетентнісний, операційно-результативний та

творчо-виконавський компоненти) нами було розроблено систему *критеріїв* та *показників* сформованості означеної підготовки.

Творчо-виконавський компонент передбачає спрямованість особистості на уміння творчо застосовувати набуті знання, вміння і навички в практичній діяльності, прояв виконавської рефлексії. Цей компонент відображає високий рівень самостійності та самоорганізації у виконанні творчих завдань, здатність до створення власної художньої інтерпретації інструментальних творів.

Експериментальна робота з формування першого показника творчо-виконавського компоненту інструментально-виконавської підготовленості студентів на основі модульно-рейтингової системи навчання — *вияву умінь самостійної художньої інтерпретації музичних творів* — відбувалася відповідно до визначених нами педагогічних умов щодо активізації фахового діалогу між викладачем і студентом, а також стимулювання навчально-пізнавальної та самостійної роботи майбутніх учителів музики.

Багато митців підкреслювали необхідність формування вмінь самостійної творчої інтерпретації музичних творів у майбутніх виконавців (К. Ігумнов, М. Лонг, К. Леймер, Г. Коган, Г. Нейгауз, П. Казальс, І. Гофман та ін.)

На важливості для вчителя музики інтерпретаційних умінь наполягає О. Щолокова. Науковець стверджує, що вчитель-виконавець «стає посередником між композитором ... і дітьми. Йому необхідно якомога яскравіше розкрити художні образи твору і донести їх до дітей. Саме особливість дитячого сприймання (емоційність, образність і, в той же час, дифузність, цілісність) вимагають від вчителя-виконавця підкресленого виразного виконання, спрямованого на осмислення ідейного змісту твору, особливостей його художньої мови» [6, с. 155].

Активізація фахового діалогу між викладачем і студентом під час інтерпретаційного опрацювання музичних творів, що передбачено змістом навчального модулю, спрямовувалася нами на подолання репродуктивно-наслідувальних тенденцій, які, на жаль, і в наш час ще спостерігаються в інструментально-виконавській підготовці студентів. Ми погоджуємось із думкою О. Щолокової, за якої «... кожна інтерпретація художнього твору починається з власної, індивідуальної інтерпретації, тобто виходить із сприйняття. Втім, інтерпретація можлива тільки на основі об'єктивного змісту мистецтва і може бути припущена лише у межах об'єктивної суті художнього твору. У протилежному випадку вона перетворюється у свавілля» [7, с. 136].

З метою активізації розвитку творчо-інтерпретаційних умінь студентів, нами було закладено у структуру навчальних модулів відповідний зміст, а також внесено у бланк рейтингової оцінки навчальних досягнень студента відповідне методичне забезпечення. Слід навести приклад спеціально розробленого навчального модулю, який був присвячений формуванню вмінь творчої інтерпретації певного музичного твору.

Зміст модуля розроблявся викладачем і студентом на основі спільного обговорення основних позицій структури модуля, як то: вибір виконавської програми, перелік творчих ідей та задумів щодо інтерпретації музичного твору, підбір організаційних форм та методів творчо-навчальної роботи в інструментальному класі. При цьому враховувалися індивідуальні творчі можливості, потреби студента, рівень його інструментально-виконавського досвіду. Під час упровадження методичного забезпечення ми базувалися на опорній схемі процесу художньо-педагогічної інтерпретації, яка включала художнє проектування, а також виконавсько-просвітницьку діяльність.

З метою формування відповідних інтерпретаційних умінь студентів нами було включено в дослідно-експериментальну роботу активний метод створення «проекту уроку».

Сутність методу полягала у створенні проекту інструментального супроводу уроку відповідно до його мети, завдань тощо. Так, студентка Л. розробила проект уроку на тему «Звуки природи в музиці». Розробляючи зміст уроку відповідно до плану, респондент підбрала для демонстрації учням такі музичні твори: Л. Дакен «Зозуля», С. Прокоф'єв «Веселка», В. Косенко «Дошик», К. Дебюсі «Сніг танцює», П. Чайковський «Жайворонок», М. Равель «Гра води», А. Вівальді «Гроза» та ін. Даний інтерпретаційний метод був впроваджений в перебіг

педагогічної практики в ЗОШ студентів ІУ-Укурсів. Отримані студентами бали за роботу на педагогічній практиці стали підґрунтям підрахунку кількісних та якісних результатів нашого експериментального дослідження на закріплювальному етапі інструментально-виконавської підготовки студентів.

У теоретичний і практичний блоки навчального модуля на цьому етапі формувальної роботи було впроваджено авторську методику «Багаторівневий план-тренінг художньої інтерпретації — методичний інструментарій». Теоретичний блок містив комплекс методів, який забезпечував художнє проектування інтерпретаційного процесу, а практичний — самостійну виконавсько-просвітницьку діяльність.

Цей тренінг адресується студентам вищих музичних та музично-педагогічних навчальних закладів для відпрацювання умінь розгорнутої, обґрунтованої інтерпретації музичного твору, який вивчається у процесі занять із «Основного музичного інструменту», «Додаткового музичного інструменту», «Концертмейстерського класу».

Підготовка до проведення практичного блоку навчальних модулів на закріплювальному етапі формувальної роботи щодо виконавсько-просвітницької інтерпретаційної діяльності студентів включала такі методи мистецького навчання, як: створення ескізів музичних творів, демонстрація музичних творів або їх фрагментів, художня ілюстрація словесних пояснень тощо. Означені методи у процесі занять з «Основного музичного інструменту» і «Додаткового музичного інструменту» варіативно поєднувались із словесними методами бесіди, поточного коментаря, порівняльного оцінювання різних варіантів інтерпретацій, створення ситуації вибору тощо.

Під час проведення практичної частини навчального модуля відповідно до запланованої програми виконувалися музичні твори, інтерпретація яких була попередньо опрацьована в його теоретичній частині. Творчі завдання, що входили до структури навчального модуля на закріплювальному етапі експериментальної роботи, також стосувалися майбутньої професійної діяльності студентів. Як приклад, студентам пропонувалося озвучити план-ескіз художньої інтерпретації одного з творів шкільного репертуару.

Слід зауважити, що кожен з видів навчально-пізнавальної та творчо-виконавської діяльності, занесених у бланк рейтингової оцінки навчальних досягнень студента, на цьому етапі формувальної роботи точно оцінював сформованість художньо-інтерпретаційних умінь. Адже і виконання програми навчального модуля, і виконання творчого завдання, і участь у концертно-просвітницькій діяльності, і участь у роботі НТТСМ на практиці демонстрували рівень студентів щодо володіння художньо-інтерпретаційними уміньми і навичками.

Вольова регуляція творчого самопочуття студентів набуває особливого значення в період підготовки до оприлюднення результатів творчої інтерпретації музичних творів. Роботи щодо психолого-педагогічних основ залучення виконавців до вольової саморегуляції мистецько-творчого процесу знаходимо в сучасних дослідженнях Л. Бочкарьова, Ю. Цагареллі, Д. Юника. Формування у майбутніх учителів відповідної установки на успішний виступ, що відбувається неусвідомлено для студентів, але цілком свідомо і цілеспрямовано з боку викладача потребує великої педагогічної майстерності, що виявляється протягом всього процесу навчання, постійно і систематично [8, с. 11]. Отже, як опосередкований вплив викладача на творче самопочуття студентів у процесі публічної самостійної творчої інтерпретації музичних творів, так і спонукання майбутніх учителів до вольової саморегуляції — важлива вимога, що свідчить про якість інструментально-виконавської підготовки.

Розроблена нами комплексна методика базувалась на впровадженні в процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музики адаптивно-варіативного підходу, який забезпечує пристосування основних положень модульно-рейтингового навчання до специфіки навчально-пізнавальної та творчо-виконавської діяльності студентів, а також сприяє максимальній індивідуалізації цієї підготовки на основі можливості варіативного використання педагогічних підходів, умов, форм, методів, прийомів та засобів роботи в класі інструментально-виконавської підготовки. Комплексна експериментальна методика включала такі методи, як:

проективні, конструктивні, методи стимулювання та активізації навчально-пізнавальної діяльності, педагогічної підтримки, активізації самостійної роботи студентів, розвиток виконавської рефлексії, метод результативного аналізу, самоаналізу тощо.

Зіставлення результатів початкового та кінцевого вимірювання в експериментальній та контрольній групах дозволило прослідкувати позитивну динаміку інструментально-виконавської підготовленості студентів, виявити тенденцію до збільшення кількості студентів з достатнім та високим рівнями вмінь самостійної художньої інтерпретації музичних творів та зменшенню кількості студентів, які перебували на низькому та середньому рівнях підготовки. Таким чином, було доведено, що експериментальна методика забезпечує значну перевагу в інструментальній підготовці студентів педагогічних університетів порівняно із традиційними методами навчання.

Література:

1. Алексюк А. М. Експериментальне впровадження технології модульної організації навчання у вищій школі / А.М. Алексюк // Проблеми вищої школи: наук.-метод. зб. / Ін-т системних досліджень освіти. — К., 1994. — Вип. 8. — С. 3-6.
2. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів /Володимир Іванович Бондар. — К.: Вересень, 1996. — 129 с.
3. Вернидуб Р.М. Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі / Вернидуб Р.М. // Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / — К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. — С. 146-168.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія] — К.: Освіта України, 2008. — 274с.
5. Педагогіка вищої школи: підручник // за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. — К.: Педагогічна думка, 2009. — 255с.
6. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: [монографія] /Ольга Пилипівна Щолокова. — К.: Укр. держ. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 1996. — 172 с.
7. Щолокова О. П. Формування художньої культури в процесі професійної підготовки педагога-музиканта // Українське музикознавство. — Вип. 25. — К.: Муз. Україна, 1990. — С. 150.
8. Юник Д. Г. Увага як фактор формування виконавської надійності баяніста у вузах музично-педагогічної спеціальності. — Автореф. Дис. канд.. пед.. наук. — К., 1993. — 17с.

У статті представлено обґрунтування авторської методики формування самостійної художньої інтерпретації музичних творів у майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки на основі модульно-рейтингової організації навчального процесу.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів, самостійна художня інтерпретація, модульно-рейтингова організація навчання.

В статті представлено обґрунтування авторської методики формування самостійної художньої інтерпретації музичних творів у майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки на основі модульно-рейтингової організації навчального процесу.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка будущих учителей, самостоятельная художественная интерпретация, модульно-рейтинговая организация обучения.

The explanation of author 's formation methodic related to substantive artistic interpretation for music teachers and their music works in the process of instrumental preparation which are based on the modal-rating education is being shown in the article.

Keywords: the instrumental-performance preparation for future teachers, the substantive artistic interpretation, the modal-rating educational organization.